

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta Komission tiedonanto neuvostolle, Euroopan parlamentille, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle — Selviytyminen epäonnistumisesta — uusi mahdollisuus yrittäjälle — Kasvua ja työllisyyttä edistävän Lissabonin kumppanuuden toteuttaminen

KOM(2007) 584 lopullinen

(2008/C 224/05)

Komissio päätti 5. lokakuuta 2007 Euroopan yhteisön perustamissopimuksen 262 nojalla pyytää Euroopan talous- ja sosiaalikomitealta lausunnon aiheesta

Komission tiedonanto neuvostolle, Euroopan parlamentille, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle — Selviytyminen epäonnistumisesta — uusi mahdollisuus yrittäjälle — Kasvua ja työllisyyttä edistävän Lissabonin kumppanuuden toteuttaminen

Asian valmistelusta vastannut ”yhteismarkkinat, tuotanto ja kulutus” -erityisjaosto antoi lausuntonsa 6. toukokuuta 2008. Esittelijä oli Peter **Morgan**.

Euroopan talous- ja sosiaalikomitea hyväksyi 28.–29. toukokuuta 2008 pitämässään 445. täysistunnossa (toukokuun 29. päivän kokouksessa) seuraavan lausunnon. Äänestyksessä annettiin 70 ääntä puolesta 3:n pidättäytyessä äänestämästä.

1. Päätelmät ja suositukset

1.1 Komissio on käsitellyt vuodesta 2001 alkaen liiketoiminnan epäonnistumisen kielteisiä vaikutuksia. Komissio on erityisesti korostanut tarvetta parantaa konkurssimenettelyitä. Koska komission toimivaltuudet tällä alalla ovat rajalliset, se on keskittynyt keräämään tietoa liiketoiminnan epäonnistumisen oikeudellisista ja sosiaalisista seurauksista, laatimaan ja levittämään hyviä käytänteitä ja kehittämään varhaisvaroituksen välineitä epäonnistumisesta aiheutuvan leimautumisen vähentämiseksi.

1.2 ETSK tukee komission korostamaa tarvetta päästä eroon liiketoiminnan epäonnistumisen aiheuttamasta leimautumisesta. Hyvät kansalliset yrittäjyyden perusedellytykset ovat EU:n yrittäjyyspotentiaalin täysimääräisen hyödyntämisen ja dynaamisten yritysten luomisen kannalta ratkaisevan tärkeitä. Yhteiskunnan olisi arvostettava menestyvää yrittäjyyttä ja samanaikaisesti olisi annettava uusi mahdollisuus vaikeuksissa oleville tai epäonnistuneille yrittäjille.

1.3 Komissio on oikeassa todetessaan, että paitsi yrityksen perustaminen ja sen menestyminen myös sen epäonnistuminen on olennainen osa markkinataloutta. Se korostaa aiheellisesti, että koska yrittäjyyden yhteiskunnallinen arvostaminen ja ymmärtäminen on vähäistä, ei myöskään ymmärretä vielä riittävästi, että yritystoiminnassa ongelmat tai peräti epäonnistuminen ovat osa tavanomaista taloudellista kehitystä ja tarjoavat mahdollisuuden uuteen alkuun. EU:ssa onkin syytä muuttaa ajattelutapaa. Mitä voimakkaammin aikaisemmin konkurssin tehnyt yrittäjä leimataan epäonnistumisen vuoksi, sitä riskialttiimpi uusi yritys saattaa olla, ja tämä riski koskee kaikkia yrityksen sidosryhmiä.

1.4 Yhdysvaltain lainsäädännössä pyritään tasapainottamaan velallisten, velkojien ja koko yhteiskunnan etu. ETSK:n mielestä jäsenvaltioiden lainsäädännössä tulisi pyrkiä samaan. Maksukyvyttömyys ja velkojen maksamatta jääminen voivat aiheuttaa suunnattomia vaikeuksia velkojille ja johtaa siihen, että puolestaan velkojat menettävät maksukykynsä. Yrityksen vapauttaminen veloista, jotta se saa mahdollisuuden aloittaa toimintansa uudelleen, voi olla erittäin epäoikeudenmukaista velkojia kohtaan. Maksukyvyttömyyslainsäädännössä on saavutettava asianmukainen tasapaino.

1.5 Koko yhteiskunnan kannalta saattaa olla parasta pitää yritys tai osa siitä toiminnassa. Jos yritys vaikuttaa elinkelpoiselta, toiminnan jatkamisesta hyötyvät kaikki yrityksen sidosryhmät. Jos maksukyvyttömyysmenettelyn selvittäjät onnistuvat pelastamaan maksukyvyttömän yrityksen, yrityksen työntekijöiden työpaikat säilyvät. Jos konkurssin tehnyt yrittäjä taas palaa takaisin liike-elämään, hän luo uusia työpaikkoja. Kaikki nämä työllisyysvaikutukset koituvat selvästi koko yhteiskunnan hyödyksi.

1.6 Yritys voi epäonnistua monin tavoin, vaikka yrittäjällä olisi mitä parhaimmat suunnitelmat. Aloituvaiheessa ei ehkä ole mahdollista saada yritystä kannattamaan. Alkuvaiheen jälkeen heikko liiketoimintamalli voi johtaa siihen, ettei yrityksellä ole tulevaisuutta. Toisaalta kannattaviltakin vaikuttavat yritykset voivat epäonnistua yrittäjien virheiden vuoksi tai yrittäjistä riippumattomista syistä. Tällaisissa tapauksissa konkurssipe-
sänhoitajien olisi voitava ja tulisi pelastaa yritys ja useimmat työpaikat.

1.7 On tärkeää tehdä ero yrityksen ja sen johdon välillä. Johtajat voivat mennä konkurssiin, vaikka pesänhoitaja pelastaa yrityksen ja sen henkilöstön. Yrityksen epäonnistuessa yrittäjät voivat joutua konkurssiin antamiensa pankkitakuiden vuoksi, vaikka heidän oma toimintansa olisikaan ollut petollista. Komissio on huolissaan juuri näistä rehellisistä yrittäjistä. Yrittäjät, jotka ovat perustaneet hyvän liikeyrityksen ja sen jälkeen epäonnistuneet kokemattomuuttaan tai huono-onnisuuttaan, ansaitsevat toisen mahdollisuuden, sillä talouselämä tarvitsee heidän taitojaan. Sen sijaan niillä, jotka epäonnistuvat taitamattomuuttaan tai näkemysten puutteen takia, ei luultavasti ole paljonkaan annettavaa taluselämälle, vaikka heillä olisi taloudellisia tukijoita. Kaikki konkurssin tehneet yrittäjät eivät ansaitse toista mahdollisuutta.

1.8 Komission aloite on kannustanut käynnistämään EU:n laajuisen uudistuksen. Monet jäsenvaltiot ovat jo omaksuneet vaikutteita Euroopan tasolla kootuista hyvistä käytänteistä ja poliittisista ratkaisuista. Noin kolmannes jäsenvaltioista on kansallisissa uudistusohjelmissaan esittänyt suunnitelmia maksukyvyttömyyslainsäädäntönsä uudistamiseksi. Lähes puolet EU:n jäsenvaltioista ei vielä ole ottanut ensimmäisiä askelia tähän suuntaan. Vaikka komission toimivalta tällä politiikan alalla on rajallinen, ETSK kehottaa sitä käyttämään kaikkia hallussaan olevia keinoja saadakseen jäsenvaltioiden valtiovarainministerit toimimaan. ETSK katsoo, etteivät jäsenvaltiot kaikkiaan ole edistyneet tyydyttävästi tässä asiassa.

1.9 ETSK tukee täysin kaikkia tiedonannossa esitettyjä näkökohtia maksukyvyttömyyslainsäädännöstä — riippuen tietysti siitä, mikä lopulta annettavien säädösten tarkka sisältö on. Näihin kuuluu rehellisten konkurssien muodollinen tunnistaminen, veloista vapauttaminen varhaisessa vaiheessa sekä oikeudellisten toimintarajoitusten, kieltojen ja estojen vähentäminen nopeutetuin menettelyin. Keskipitkän aikavälin tavoitteena tulisi olla, että tällaiset menettelyt kestäisivät enintään 12 kuukautta.

1.10 ETSK katsoo, että kaikkien jäsenvaltioiden olisi saatettava maksukyvyttömyyslainsäädäntönsä tarkistaminen päätökseen mahdollisimman nopeasti. Lainsäädännön tarkistuksen lisäksi on ratkaisevan tärkeää, että konkurssiasiat käsitellään tuomioistuimissa joutuisasti. Menettelyn on oltava hyvin organisoitu. Nämä muutokset ovat keskeisessä asemassa yrittäjien uutta mahdollisuutta koskevassa ohjelmassa.

1.11 Tiedonannon toinen viesti koskee vaikeuksissa olevien yritysten aktiivista tukemista. Se ei sellaisenaan kuulu uutta mahdollisuutta koskevaan ohjelmaan, vaan sillä pyritään konkurssien välttämiseen sekä yritysten ja työpaikkojen säilyttämiseen. Lausunnon kohdassa 4 annetaan useita esimerkkejä yritysten epäonnistumisista, jotka olisi voitu välttää. Tiedonannossa tuetaan vältettävissä olevien epäonnistumisten ehkäisemistä varhaisvaroitujärjestelmän, väliaikaisrahoituksen ja neuvonnan avulla.

1.12 Ohjelmasta ei ole useimmille pk-yrityksille paljokaan käytännön hyötyä, sillä keinoja tunnistaa ennakolta jäsenvaltioiden kymmenien tuhansien pk-yritysten joukosta vaikeuksissa olevat yritykset ei juuri ole. Jäsenvaltioita kehotetaan kuitenkin hyödyntämään olemassa olevat mahdollisuudet maksimaalisesti. Esimerkiksi Ranskassa alv-viranomaiset voivat antaa varhaisvaroitukseen yrityksen mahdollisista kasvavista ongelmista. Komissio toteaa, että tukitoimet olisi keskitettävä konkurssien välttämiseen, asiantuntijaneuvontaan ja asioihin puuttumiseen ajoissa. Ongelmia syntyy, kun johtajat eivät ymmärrä yrityksensä olevan vaikeuksissa. Jäsenvaltioiden hallitusten olisi työskenneltävä kirjanpitoalan ammattilaisten ja pk-yritysten tukiorganisaatioiden kanssa ja kehitettävä ennakoivia toimenpiteitä, jotka sopivat juuri niiden omaan pk-yrityskulttuuriin.

1.13 On selvää, että tiedonannon tärkein suositus koskee maksukyvyttömyyslainsäädännön uudistamista. Tämä toimenpide on ratkaiseva, eikä uutta mahdollisuutta koskevaa ohjelmaa voida käynnistää ilman sitä.

1.14 Muutamat tiedonannossa annetuista ohjeellisista suosituksista voidaan panna täytäntöön maksukyvyttömyyslainsäädäntöä muuttamatta. Kun lainsäädäntöä on muutettu, voidaan alkaa toteuttaa muita komission ehdottamia ohjeellisia toimenpiteitä. Jos maksukyvyttömyyslainsäädäntöä ei muuteta, komission tiedonannon keskeinen tavoite jää saavuttamatta.

1.15 ETSK katsoo, että jokaisen jäsenvaltion tulisi reagoida komission tiedonantoon ja ottaa siinä esitetyt ehdotukset huomioon Lissabonin strategiaa koskevassa kansallisessa suunnitelmassaan (suuntaviiva 15).

2. Johdanto

2.1 Komissio on käsitellyt liiketoiminnan epäonnistumisen kielteisiä vaikutuksia vuodesta 2001. Se on erityisesti korostanut tarvetta parantaa konkurssimenettelyjä. Koska komissiolla on tällä alalla rajalliset toimivaltuudet, se on keskittynyt keräämään tietoa liiketoiminnan epäonnistumisen oikeudellisista ja sosiaalisista seurauksista, laatimaan ja levittämään hyviä käytänteitä ja kehittämään varhaisvaroitukseen välineitä epäonnistumisesta aiheutuvan leimautumisen vähentämiseksi.

2.2 Nämä toimenpiteet ovat auttaneet käynnistämään uudistuksia EU:n laajuisesti. Monet jäsenvaltiot ovat jo omaksuneet vaikutteita Euroopan tason hyvistä käytänteistä ja poliittisista ratkaisuista. Noin kolmannes jäsenvaltioista on kansallisissa uudistusohjelmissaan esittänyt suunnitelmia kansallisen maksukyvyttömyyslainsäädännön uudistamiseksi. Noin puolessa EU:n jäsenvaltioista ensimmäiset askeleet tähän suuntaan ovat kuitenkin vielä ottamatta. Vaikka komission toimivalta tällä politiikan alalla on rajallinen, ETSK kehottaa komissiota käyttämään kaikkia hallussaan olevia keinoja saadakseen jäsenvaltioiden valtiovarainministerit toimimaan. ETSK katsoo, etteivät jäsenvaltiot yleensä ole edistyneet tyydyttävästi tässä asiassa.

TAULUKKO A: TÄMÄNHETKINEN TILANNE JÄSENVALTIOISSA

Y	Toimenpiteitä toteutetaan	(Y)	Toimenpiteitä suunnitellaan/ toteutetaan osittain	N	Ei toimenpiteitä						
	Tiedotus/koulutus	Yleinen strategia	Tuomioistuimen rehellistä konkurssia koskevan päätöksen julkistaminen	Toimintarajoitusten jne. vähentäminen	Parempi oikeudellinen kohtelu rehellisille konkurssille	Nopea veloista vapauttaminen ja/ai velkahelpotukset	Nopeutetut menettelyt	Tukitoimien edistäminen	Yhteyksien edistäminen	Keskustelut rahoitussektorin kanssa	Y + (Y) yhteensä
Belgia	N	N	(Y)	(Y)	Y	(Y)	N	N	N	N	4
Bulgaria	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	0
Tšekki	N	N	N	N	N	N	(Y)	N	N	N	1
Tanska	N	N	N	Y	(Y)	Y	(Y)	N	N	N	4
Saksa	(Y)	N	N	Y	Y	(Y)	N	N	N	N	4
Viro	N	N	N	N	N	(Y)	(Y)	N	N	N	2
Irlanti	N	N	N	N	N	Y	Y	N	N	N	2
Kreikka	N	N	N	Y	(Y)	(Y)	Y	N	N	N	4
Espanja	N	N	N	N	Y	Y	Y	N	N	N	3
Ranska	N	N	N	N	(Y)	N	Y	N	(Y)	N	3
Italia	N	N	N	Y	Y	(Y)	(Y)	N	N	N	4
Kypros	N	N	(Y)	(Y)	N	(Y)	(Y)	N	N	N	4
Latvia	N	N	N	N	N	N	(Y)	N	N	N	1
Liettua	N	N	N	Y	(Y)	Y	(Y)	N	N	N	4
Luxemburg	N	N	N	N	N	N	N	Y	N	N	1
Unkari	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	0
Malta	N	N	N	(Y)	(Y)	N	N	N	N	N	2
Alankomaat	(Y)	N	N	N	(Y)	(Y)	N	N	N	(Y)	4
Itävalta	N	(Y)	N	(Y)	(Y)	(Y)	Y	(Y)	(Y)	N	7

	Tiedotus/koulutus	Yleinen strategia	Tuomioistuimen rehellistä konkurssia koskevan päätöksen julkistaminen	Toimintarajoitusten jne. vähentäminen	Parempi oikeudellinen kohtelu rehellisille konkurssille	Nopea veloista vapauttaminen ja/tai velkahelpotukset	Nopeutetut menettelyt	Tukitoimien edistäminen	Yhteyksien edistäminen	Keskustelut rahoitussektorin kanssa	Y + (Y) yhteensä
Puola	N	N	N	N	(Y)	(Y)	Y	N	N	N	3
Portugali	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	0
Romania	N	N	N	(Y)	(Y)	N	Y	N	N	N	3
Slovenia	N	N	N	N	N	(Y)	N	N	N	N	1
Slovakia	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	0
Suomi	N	N	N	Y	N	(Y)	Y	Y	N	N	4
Ruotsi	N	N	N	N	Y	(Y)	Y	N	N	N	3
Yhdistynyt kuningaskunta	N	N	Y	Y	Y	Y	Y	N	N	N	5
Y+(Y) yhteensä	2	1	3	12	15	17	17	3	2	1	
Yhdysvallat	N	N	N	Y	(Y)	Y	Y	N	N	N	4

2.3 Taulukko A on peräisin komission tiedonannosta. Sarakkeet 4–6 koskevat maksukyvyttömyyslainsäädännön uudistamista. Jäsenvaltiot ovat selvästi hyvin aktiivisia lainsäädäntötoimissaan, mutta samalla taulukosta selviää, että hyvin harvat valtiot ovat panneet tarkistetun lainsäädännön täytäntöön. Jos sarakkeiden alapuolella olevat kokonaisluvut osoittaisivat täytäntöönpanua lainsäädäntöä, ne eivät olisi 12 — 15 — 17 — 17, vaan 6 — 6 — 5 — 10. Tämä on huono tulos 27 jäsenvaltion unionissa. Kangerteleva toiminta tai toimetttömyys vahingoittaa epäilemättä yrittäjyyttä jäsenvaltioissa, sillä niin kauan kuin välttämättömät muutokset ovat tekemättä, epäonnistumisen mahdollisuus on merkittävä este yrittäjyydelle.

2.4 Toinen mielenkiintoinen piirre taulukossa on, että lainsäädäntöä kuvaavia sarakkeita ympäröivät kuusi saraketta ovat joko kokonaan tai osittain ”tyhjiä” (N = ei toimenpiteitä). Tämä on hieman yllättävää, sillä ohjeellisiin toimenpiteisiin voitaisiin ryhtyä, vaikka maksukyvyttömyyslainsäädäntöä ei useimmissa jäsenvaltioissa olekaan muutettu.

2.5 Vertailun vuoksi ETSK pyysi komissiota toimittamaan EU:n jäsenvaltioita koskevien tietojen lisäksi vastaavat tiedot

myös Yhdysvalloista. Yhdysvaltoja koskevat taulukkomerkinnot selittyvät seuraavasti:

— Toimintarajoitusten vähentäminen — Y. Yhdysvalloissa ei sovelleta EU:ssa yleisimmin käytössä olevia rajoituksia (esimerkiksi kielletään konkurssin tehnyttä toimimasta yrityksen johtajana tai pesänhoitajana tai asetetaan konkurssin tehneelle tietty luottoraja). Yhdysvaltain konkurssilain 525 pykälän mukaan yksityishenkilöä ei saa asettaa muita huonompaan asemaan vain siksi, että hän on tai on ollut konkurssimenettelyssä.

— Parempi oikeudellinen kohtelu — (Y). Samaan tapaan kuin EU:n jäsenvaltioissa, velallista ei vapauteta veloista, jos kyse on rikkomuksesta, petollisesta toiminnasta jne. Muunlaista ”parempaa oikeudellista kohtelua” ei ole.

— Nopea veloista vapauttaminen — Y. Ei ole säädetty määräaika, jonka konkurssiin asetettu pysyy konkurssivelallisena ennen kuin hänet voidaan vapauttaa veloistaan.

— Nopeutetut menettelyt — Y. Yleisin yksityishenkilöiden käytämä menettely on Yhdysvaltain konkurssilain 7 luvussa säädetty selvitys- tai konkurssimenettely. Se kestää yleensä yhteensä 3–4 kuukautta. Moninkertaisten hakemusten välttämiseksi 7 luvun mukaista menettelyä eivät voi käyttää ne, jotka ovat jo turvautuneet siihen edellisten kuuden vuoden aikana.

2.6 Yhdysvaltain konkurssilaista heijastuva ajattelutapa eroaa täysin useimmissa, ellei peräti kaikissa EU:n jäsenvaltioissa vallitsevista asenteista. Useimpien jäsenvaltioiden nykyinen oikeudellinen tilanne paljastaa, miten huonosti asia ymmärretään. Maksukyvyyttömyys-lainsäädännön muuttamiseen tarvittava aika osoittaa, että arkikielisesti ilmaistuna asiaa ei yksinkertaisesti tajuta EU:ssa. Ajattelutavan muuttaminen nopeuttaa uusien säädösten antamista. Lisäksi tällainen asennemuutos on edellyttänyt ohjeellisten toimenpiteiden toteuttamiselle.

2.7 Liiketoiminnan epäonnistumisen aiheuttama leimautuminen oli 1800-luvulla niin voimakasta, että se ajoi epäonnistuneet yrittäjät tekemään itsemurhan. Vaikka itsemurhat ovat 2000-luvulla harvinaisempia, sosiaalisesta leimautumisesta ei ole päästy eroon. EU:n kansalaisten olisi ymmärrettävä, että yrittäjyys on erittäin hyödyllistä, vaikka yrittäjät epäonnistuisivat liiketoiminnassaan. Epäonnistuminen on osittain väistämätöntä. Hieman alle kolme neljäsosaa (73 prosenttia) Espanjassa, Suomessa, Italiassa, Luxemburgissa, Ruotsissa ja Yhdistyneessä kuningaskunnassa vuonna 1998 perustetuista 931 435 yrityksestä pysyi pystyssä kaksi vuotta, ja hieman alle puolet (49,1 prosenttia) niistä selvisi viisi vuotta ja jatkoi toimintaansa vuoteen 2003.

2.8 Komissio on oikeassa todetessaan, että paitsi yrityksen perustaminen ja sen menestyminen myös sen epäonnistuminen on olennainen osa markkinataloutta. Se korostaa aiheellisesti, että koska yrittäjyyden yhteiskunnallinen arvostaminen ja ymmärtäminen on vähäistä, ei myöskään ymmärretä vielä riittävästi, että yritystoiminnassa ongelmat tai peräti epäonnistuminen ovat osa tavanomaista taloudellista kehitystä ja tarjoavat mahdollisuuden uuteen alkuun. EU:ssa onkin syytä muuttaa ajattelutapaa. Mitä voimakkaammin aikaisemmin konkurssin tehnyt yrittäjä leimataan epäonnistumisen vuoksi, sitä riskialttiimpi uusi yritys saattaa olla, ja tämä riski koskee kaikkia yrityksen sidosryhmiä.

2.9 Yhdysvaltain lainsäädännössä pyritään tasapainottamaan velallisten, velkojien ja koko yhteiskunnan etu. ETSK:n mielestä jäsenvaltioiden lainsäädännössä tulisi pyrkiä samaan. Kuten jäljempänä kohdassa 4 todetaan, maksukyvyyttömyys ja velkojen maksamatta jääminen voivat aiheuttaa suunnattomia vaikeuksia velkojille ja johtaa siihen, että puolestaan velkojat menettävät maksukykynsä. Yrityksen vapauttaminen veloista, jotta se saa mahdollisuuden aloittaa toimintansa uudelleen, voi olla erittäin

epäoikeudenmukaista velkojia kohtaan. Maksukyvyyttömyyslainsäädännössä on saavutettava asianmukainen tasapaino.

2.10 Koko yhteiskunnan kannalta saattaa olla parasta pitää yritys tai osa siitä toiminnassa. Jos yritys vaikuttaa elinkelpoiselta, toiminnan jatkamisesta hyötyvät kaikki yrityksen sidosryhmät.

2.11 Työntekijöiden eduista huolehditaan monin tavoin. Jäsenvaltiot ovat saattaneet maksukyvyyttömyystapausten varalta voimaan maksukyvyyttömyysdirektiivin, jossa säädetään työntekijöille maksettavista suorituksista. Jos maksukyvyyttömyysmenettelyn selvittäjät onnistuvat pelastamaan maksukyvyyttömän yrityksen, yrityksen työntekijöiden työpaikat säilyvät. Jos konkurssin tehnyt yrittäjä taas palaa takaisin liike-elämään, hän luo uusia työpaikkoja. Kaikki nämä työllisyysvaikutukset koituvat selvästi koko yhteiskunnan hyödyksi.

3. Komission tiedonannon pääsisältö

3.1 Julkisuuskuva, koulutus ja tiedotusvälineet

3.1.1 Ensimmäinen askel yritystoiminnan epäonnistumisen kielteisten vaikutusten käsittelemiseksi on julkinen keskustelu aiheesta. EU:ssa kansalaiset näkevät konkurssin usein rikollisena toimintana, olipa syy konkurssiin mikä tahansa. Tiedotusvälineet voivat vaikuttaa myönteisesti tämän mielikuvan muuttamiseen. Opiksi tulisi ottaa seuraavista näkökohdista:

- Uudelleen aloittamisen etuja olisi esiteltävä tiedotuskampanjoissa ja koulutusohjelmissa. On osoitettava, että monta kertaa yrittäminen on osa tavanomaista oppimisprosessia, tutkimista ja ymmärtämistä.
- Tiedotusvälineet voivat vaikuttaa siihen, ettei konkurssiin aina yhdistettäisi petosta, ja levittää tietoa uudelleen yrittämisen eduista ja siten parantaa uudelleen aloittavien yleistä julkisuuskuvaa ja korostaa heidän kokemuksensa arvostusta.
- Keskustelun jatkaminen kaikkien asianosaisten kanssa auttaisi paljastamaan monia yritystoiminnan epäonnistumisesta aiheutuvaan leimautumiseen liittyviä piirteitä.

3.2 Maksukyvyyttömyyslainsäädännön merkitys

3.2.1 Uudelleen aloittaminen konkurssin jälkeen voi olla oikeudellisesti haastavaa. Monien valtioiden konkurssilainsäädännössä kaikkia kohdellaan samalla tavalla riippumatta siitä, liittykö konkurssiin petollista tai vastuutonta toimintaa vai oliko omistaja tai johtaja syytön yritystoiminnan epäonnistumiseen eli oliko konkurssi rehellinen.

3.2.2 Monilla säännöillä asetetaan konkurssin tehneille toimintarajoituksia, esteitä ja kieltoja jo pelkästään sen vuoksi, että konkurssimenettely on käynnissä. Tällaisessa ehdottomassa lähestymistavassa ei oteta lainkaan huomioon, että riskit ovat

osa liiketoiminnan arkea, ja annetaan vaikutelma, että yhteiskunta ei voi enää luottaa konkurssin tehneeseen yrittäjään. Maksukyvyttömyyslainsäädännön perusteita on tältä osin muutettava EU:ssa radikaalisti. Tärkeimmät seikat ovat seuraavat:

- (a) On ratkaisevan tärkeää luoda oikeanlainen kehys, jolla sekä suojataan asianmukaisesti kaikkien asianosaisten etuja että tunnustetaan yrittäjän mahdollisuus epäonnistua ja aloittaa uudelleen. Konkurssilainsäädännössä olisi erotettava toisistaan selkeästi rehelliset konkurssit ja petolliset konkurssit.
- (b) Yrittäjillä, jotka tekevät konkurssin ilman omaa syytään, pitäisi olla oikeus saada virallinen tuomioistuimen päätös, jossa todetaan, että he ovat toimineet rehellisesti ja anteeksiannettavasti. Päätöksen pitäisi olla julkinen.
- (c) Maksukyvyttömyyslainsäädännössä olisi säädettävä jäljellä olevista veloista vapauttamisesta varhaisessa vaiheessa tietyin perustein.
- (d) Oikeudellisia toimintarajoituksia, kieltoja ja esteitä olisi vähennettävä.
- (e) Oikeusmenettelyjä olisi yksinkertaistettava ja nopeutettava, jotta voidaan maksimoida konkurssipesän varojen arvo kohdennettaessa resurssit uudelleen. Menettelyjen keston olisi oltava enintään yksi vuosi.

3.3 Vaikeuksissa olevien yritysten aktiivinen tukeminen

3.3.1 Yritystoiminnan epäonnistumisesta aiheutuva leimautuminen on yksi syy siihen, että taloudellisissa vaikeuksissa olevat pk-yritykset piilottelevat ongelmiaan, kunnes on liian myöhäistä. Konkurssin välttämiseksi on toimittava ajoissa, ja yritystoiminnan pelastaminen on monissa tapauksissa parempi ratkaisu kuin yrityksen lakkauttaminen. Tärkeintä on muistaa, että

- (a) maksukyvyttömyystapauksia ei voida kokonaan välttää, mutta niiden määrä voidaan pitää vähäisenä, jos elinkelpoisia yrityksiä tuetaan ajoissa. Tukitoimet olisi keskitettävä konkurssien välttämiseen, neuvontaan ja asioihin puuttumiseen ajoissa.
- (b) on kiinnitettävä huomiota tuen saatavuuteen, koska vaikeuksissa olevilla yrityksillä ei ole varaa kalliiseen neuvontaan.
- (c) EU:n ja eurooppalaisten elinkeinoelämän järjestöjen tarjoamia verkottumismahdollisuuksia olisi hyödynnettävä täysimääräisesti.
- (d) maksukyvyttömyyslainsäädännössä olisi säädettävä myös yritysten saneeraamisesta ja pelastamisesta sen sijaan, että keskityttäisiin pelkästään lakkauttamiseen.

3.4 Epäonnistumisen jälkeen uudelleen aloittavien aktiivinen tukeminen

3.4.1 Julkisella tuella ei puututa riittävästi niihin ensisijaisiin ongelmiin, joita yrittäjät kohtaavat perustaessaan uuden

yrityksen, eli resursseihin, asianmukaisiin taitoihin ja psykologiseen tukeen. Yleensä uudelleen aloittamista hankaloittaa se, että uuden yrityksen perustamiseen ei ole varsinkaan taloudellisia resursseja. Tärkeintä on ottaa huomioon seuraavat seikat:

- (a) Asiasta vastaavien viranomaisten olisi varattava riittävästi rahoitustukea uudelleen aloittamiseen poistamalla esteitä yritysten perustamista koskevien julkisten rahoitusjärjestelmien tieltä.
- (b) Pankkien ja rahoituslaitosten tulisi miettiä uudelleen varoista suhtautumistaan uudelleen aloittaviin; varovaisuus perustuu yleensä kielteiseen luottokelpoisuusluokitukseen. Komissio aikoo ottaa asian esiin pankkien ja pk-yritysten välisissä pyöreän pöydän keskusteluissa.
- (c) EU:n jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että rehellisen konkurssin tehneiden nimet eivät esiinny pankkien luettelossa, johon kuuluvien pankkilainansaantia on rajoitettu.
- (d) Julkisista hankinnoista vastaavien tahojen tulisi olla tietoisia siitä, että julkisista hankinnoista annetuissa direktiiveissä ei sallita rehellisen konkurssin tehneiden syrjimistä.
- (e) Uudelleen aloittaville olisi tarjottava riittävästi psykologista ja teknistä tukea sekä heidän tarpeisiinsa suunniteltua koulutusta ja valmennusta.
- (f) Asiasta vastaavien viranomaisten olisi edistettävä mahdollisten uudelleen aloittavien ja asiakkaiden, yrityskumppaneiden ja rahoittajien välisiä yhteyksiä ja pyrittävä siten täyttämään uudelleen aloittajien tarpeet.

3.5 Edellä esitetystä voidaan päätellä, että hyvät yrittäjyyden perusedellytykset jäsenvaltioissa ovat EU:n yrittäjyyspotentiaalinaltäysimääräisen hyödyntämisen ja dynaamisten yritysten luomisen kannalta ratkaisevan tärkeitä. On ehdottoman tärkeää, että yhteiskunta arvostaa menestyvää yrittäjyyttä. Samalla olisi annettava uusi mahdollisuus epäonnistuneille yrittäjille.

4. Yleistä

4.1 ETSK tukee komission korostamaa tarvetta päästä eroon liiketoiminnan epäonnistumisen aiheuttamasta leimasta. Komissio on oikeassa todetessaan, että yrityksen perustaminen ja sen menestyminen sekä sen epäonnistuminen ovat olennainen osa markkinataloutta. Se korostaa aiheellisesti, että koska yrittäjyyden yhteiskunnallinen arvostus ja ymmärtäminen on vähäistä, ei myöskään ymmärretä vielä riittävästi, että yritystoiminnassa ongelmat tai peräti epäonnistuminen ovat osa tavanomaista taloudellista kehitystä ja tarjoavat mahdollisuuden uuteen alkuun.

4.2 ETSK katsoo kuitenkin, että vaikka tiedonannossa esitetty ohjaus on suurelta osin välttämätöntä, tietyiltä osin se ei vaikuta uskottavalta. ETSK:n varauksia esitetään lausunnon kohdissa 4 ja 5.

4.3 Yritystoiminnan tarkoituksena ja tavoitteena on luoda kannattavaa ja kasvukykyistä liiketoimintaa. Yrittäjät luovat uutta vastatakseen kuluttajien tarpeisiin, joita ei ole vielä tyydytetty tai joita ei ainakaan ole tyydytetty tehokkaasti.

4.4 Yrittäjä voi esimerkiksi havaita kaupankäyntiin liittyvän mahdollisuuden. Eräs lontoolainen yrittäjä näki mahdollisuuden Yhdistyneen kuningaskunnan ja Intian väliselle tuonti- ja vientitoiminnalle, joka vastasi molempien maiden tarpeita. Se täytti markkinavajeen. Toiset yrittäjät täyttävät markkinavajeita esimerkiksi avaamalla ravintoloita tai kampaamoita paikoissa, joissa niitä ei ole riittävästi.

4.5 Amazon on malliesimerkki tehokkaasta tarpeiden tyydyttämisestä. Kirjakaupat ovat olemassa niitä varten, joilla on aikaa ja halua selailla. Amazon tyydyttää muun kirjoja ostavan yleisön tarpeita.

4.6 Jotkut yrittäjät aloittavat liiketoiminnan käyttämällä hyväkseen tieteen ja tekniikan saavutuksia. Tällainen liiketoiminta syntyy usein korkeakoulujen, tutkimuslaitosten ja tiedettä hyödyntävien yritysten sivutuotteena. Neljä Lontoon yliopiston opettajaa perusti yrityksen, joka tarjoaa kuva-analyysipalveluja käyttämällä omaa juridisesti suojattua tietokoneohjelmaa, joka parantaa tapoja mitata kehitettävien lääkkeiden terapeuttisia vaikutuksia. Tämä liiketoiminta perustuu IP-ohjelmistoon. Yksi opettajista on nimitetty toimitusjohtajaksi, ja nyt hän pohtii rooliaan yrittäjänä.

4.7 Menestyäkseen yrittäjän on ennen kaikkea täytettävä kolme edellytystä. Ensiksi hänellä on oltava tarvittavat tiedot ja kokemus arvioida oikein markkinoiden tarjoamat mahdollisuudet ja taitoa toteuttaa liiketoimintaideansa, olkoonpa se sitten ravintola, internetissä toimiva matkatoimisto tai läpimurto tieteiden soveltamisessa. Kaiken yrittämisen ensimmäinen vaihe on toteuttaa aikomus — ”tehdä aikeesta totta”. Tämä tarkoittaa tuotteen tai palvelun kehittämistä sellaiseksi, että kuluttajat haluavat maksaa siitä liiketoiminnan kannattavuuden kannalta välttämättömän hinnan. Monet yrittäjiksi haluavat epäonnistuvat tässä vaiheessa. Toiset oppivat virheistään ja aloittavat uudelleen. Toiset eivät opi koskaan.

4.8 Toinen edellytys on rahoitus. Jotkin aloittelevat yritykset houkuttelevat pääomasijoittajia alusta alkaen. Useimmat pääomasijoittajat eivät halua tulla mukaan, ennen kuin yrittäjä on ”tehnyt aikeistaan totta”. Nykyään on olemassa Euroopan investointipankin ehdottama riskipääomaohjelma, mutta sen kapasiteetti on rajallinen. Rahoitusta saadaan yleensä osina tai erinä.

Jos ensimmäinen rahoitusvaihe tuottaa hyviä tuloksia, on rahoitusta jatkossa helpompi saada.

4.9 Hyvin usein aloitusvaiheen rahoittaa perhe tai ystävät. Pankkilainoja saa, mutta pankit tarvitsevat vakuuksia. Jos yrityksellä ei ole varoja, pankki ottaa yrittäjän omat varat vakuudeksi. Yrittäjälle, hänen perheelleen ja ystävilleen henkilökohtaisen takauksen antamiseen liittyy riski. Nämä takaukset jatkuvat yleensä aloitusvaiheen jälkeenkin, sillä yksityisten yritysten on yleensä turvaututtava pankkien tukeen, kunnes yritys listautuu. Jos pankki vaatii takaukset maksettaviksi, yrittäjä voi menettää kotinsa. Näissä olosuhteissa verotukseen ja sosiaaliturvaan liittyvät velvoitteet saattavat pahentaa tilannetta entisestään.

4.10 Komitea on launnonossaan tutkimus- ja kehitystoiminnan verokannustimista (¹) kehottanut jäsenvaltioita myöntämään verohelpotuksia yksityishenkilöille, jotka investoivat toimintaansa aloittaviin yrityksiin. Tällaiset verokannustimet helpottaisivat uusien yritysten pääoman saantia.

4.11 Aloitusvaiheen jälkeen yrittäjä on riippuvainen kolmannelta välttämättömästä menestystekijästä eli kannattavasta liiketoimintamallista. Se on ratkaiseva tekijä yritystoiminnan laajentamisessa. Malli riippuu monista liiketoiminnan eri osien suhteista. Liikevaihto, josta on vähennetty tuotantokustannukset, osoittaa myyntikatteen, ja kun siitä on vähennetty menot, saadaan veroja edeltävä tulos, josta maksetaan kulut ja pankkilainojen lyhennykset. Jos liiketoimintamalli ei ole toimiva tai jos yrityksen hallinnolla ei ole riittävästi taitoa tai kokemusta esimerkiksi myynnistä niin, että toiminta kannattaisi, pankkitakauksen antaneet joutuvat todennäköisesti konkurssiin. Tällainen konkurssi on ilmeisen opettava kokemus. Jos yrittäjä on oppinut liiketoimintamallin edellytykset, uudelleen aloittamiselle voi olla mahdollisuuksia.

4.12 Aiemmin menestyneitä liiketoimintamalleja uhkaavat aina henkilöstöä, asiakkaita, markkinoita, teknologiaa ja kilpailijoita koskevat muutokset. Kun yritys on perustettu onnistuneesti, muutokset koettelevat yrittäjiä jatkuvasti, erityisesti teknologiayrityksissä. Yrittäjät, jotka eivät pysty vastaamaan muutokseen, voivat oppia kokemuksistaan. Toiset taas eivät opi, ja näitä ovat erityisesti yrityksen toisen ja kolmannen polven omistajat.

4.13 Liiketoimintamallin toimivuus riippuu suuresti yrittäjästä itsestään ja hänen ryhmästään. Erityisesti tarvitaan varainhoidon taitoja. Yritys voi menestyä liian hyvin ja yrittäjä lisää toimintaansa liikaa niin, ettei lopulta kykene maksamaan laskujaan. Tällaisessa tapauksessa yrityksen velkojat voivat saattaa sen selvitystilaan. Tällaisella liiketoiminnalla voi olla hyvät mahdollisuudet aloittaa onnistuneesti uudelleen.

(¹) EUVL C 10, 15.1.2008.

4.14 Rahoitus voi muodostua ongelmaksi myös silloin, kun tärkeä asiakas ei maksa laskujaan, minkä vuoksi yrittäjä puolestaan ei voi maksaa omia laskujaan ja pankki on valmis ulosmittaukseen. Komission tilastojen mukaan neljännes maksukyvyttömyystapauksista johtuu maksujen viivästyisestä. Myös näissä tapauksissa uudelleen aloittaminen voi kannattaa. Sekä jäsenvaltiot että komissio tiedostavat hyvin, miten alttiita pienet ja nuoret yritykset ovat viivästyksen vaikutuksille. Asiaan on puututtu direktiivillä maksuviivästyksen torjumisesta, ja siitä säädetään myös tulevassa pienyrityksiä koskevassa säädöksessä.

4.15 Toisinaan yritysten epäonnistuminen ei johdu niiden omista virheistä vaan odottamattomista tapahtumista. Esimerkkeinä mainittakoon syyskuun 11. päivän terrori-iskujen ja äärimmäisen vaikeiden sääolosuhteiden vaikutukset. Tällaisissakin tapauksissa ennakoiminen ja vakuutukset olisivat voineet lieventää iskuja. Sen vuoksi pienyrityksiä tukevia organisaatioita kehoitetaan tiedottamaan yrittäjille varokeinojen hyödyllisyydestä.

4.16 Kaiken kaikkiaan yritys voi epäonnistua monin tavoin, vaikka yrittäjällä olisi mitä parhaimmat suunnitelmat. Aloitusvaiheessa ei ehkä ole mahdollista saada yritystä kannattamaan. Aloituksen jälkeen heikko liiketoimintamalli voi vielä johtaa siihen, ettei yrityksellä ole tulevaisuutta. Toisaalta kannattaviltakin vaikuttavat yritykset voivat epäonnistua yrittäjien virheiden vuoksi tai yrittäjistä riippumattomista syistä. Tällaisissa tapauksissa konkurssipesänhoitajien olisi voitava ja tulisi pelastaa yritys ja useimmat työpaikat.

4.17 On tärkeää tehdä ero yrityksen ja sen johdon välillä. Johtajat voivat mennä konkurssiin, vaikka pesänhoitaja pelastaa yrityksen ja sen henkilöstön. Yrityksen epäonnistuessa yrittäjät voivat joutua konkurssiin antamiensa pankkitakuiden vuoksi, vaikka heidän oma käytöksensä olisikaan ollut petollista. Komissio on huolissaan juuri näistä rehellisistä yrittäjistä. Sellaisilla yrittäjillä, jotka taas epäonnistuvat taitamattomuuttaan tai näkemysten puutteen takia, ei luultavasti ole paljonkaan annettavaa talouselämälle, vaikka heillä olisi taloudellisia tukijoita. Kaikki konkurssin tehneet yrittäjät eivät ansaitse toista mahdollisuutta.

5. Erityistä

5.1 Julkisuuskuva, koulutus ja tiedotusvälineet

5.1.1 Maksukyvyttömyyslainsäädännön muuttaminen on voimakkain viesti, jonka jäsenvaltioiden hallitukset voivat suuralle yleisölle antaa. Jos lailla selkeästi kannustetaan antamaan yrittäjille uusi mahdollisuus, se näkyy myös viestimissä.

5.1.2 Hallitukset voivat myös tehdä yhteistyötä yritystoimintaan kiinteässä yhteydessä olevien organisaatioiden ja laitosten kanssa. Selvimmin asiaan liittyy toimialana kirjanpitäjät, mutta

myös pk-yrityksiä ja yksittäisiä yrittäjiä edustavat järjestöt voivat tulla kyseeseen.

5.1.3 Tiedonannossa tuodaan esiin ajatus menestyneiden uudelleen aloittajien palkitsemisesta. Jos edellä kuvatut organisaatiot ottaisivat käyttöön tällaisen järjestelmän, seurauksena voisi olla myönteistä julkisuutta tiedotusvälineissä.

5.2 Maksukyvyttömyyslainsäädännön merkitys

5.2.1 ETSK tukee täysin kaikkia tiedonannossa maksukyvyttömyyslainsäädännöstä esitettyjä näkökohtia — riippuen tietysti siitä, mikä lopulta annettavien säädösten tarkka sisältö on. Ne on kuvattu yksityiskohtaisesti edellä kohdassa 3.2, ja niihin kuuluu rehellisten konkurssien muodollinen tunnistaminen, veloista vapauttaminen varhaisessa vaiheessa sekä oikeudellisten toimintarajoitusten, kieltojen ja estojen vähentäminen nopeuteen menettelyin. Keskipitkän aikavälin tavoitteena tulisi olla, että tällaiset menettelyt kestäisivät enintään 12 kuukautta.

5.2.2 ETSK katsoo, että kaikkien jäsenvaltioiden olisi saatettava mahdollisimman lyhyessä ajassa päätökseen maksukyvyttömyyslainsäädäntönsä tarkistaminen. Lainsäädännön tarkistuksen lisäksi on ratkaisevan tärkeää, että konkurssiasiat käsitellään tuomioistuimissa joutuisasti. Menettelyn on oltava hyvin organisoitu. Nämä muutokset ovat keskeisessä asemassa yritystoiminnan uudelleen aloittamista koskevassa ohjelmassa.

5.3 Vaikeuksissa olevien yritysten aktiivinen tukeminen

5.3.1 Vaikeuksissa olevien yritysten aktiivinen tukeminen on tiedonannon toinen sanoma. Se ei sellaisenaan kuulu uutta mahdollisuutta koskevaan ohjelmaan, vaan sillä pyritään konkurssien välttämiseen sekä yritysten ja työpaikkojen säilyttämiseen. Tässä mielessä tiedonannossa tuetaan vältettävissä olevien epäonnistumisten ehkäisemistä varhaisvaroitussäädösten, väliaikaisrahoituksen ja neuvonnan avulla.

5.3.2 Ongelmana on, ettei ohjelmasta ole useimmille pk-yrityksille paljonkaan käytännön hyötyä, sillä keinoja tunnistaa ennakolta jäsenvaltioiden kymmenien tuhansien pk-yritysten joukosta vaikeuksissa olevat yritykset ei juuri ole. Jäsenvaltioita kehoitetaan kuitenkin hyödyntämään olemassa olevat mahdollisuudet maksimaalisesti. Esimerkiksi Ranskassa alv-viranomaiset voivat varoittaa varhaisessa vaiheessa yrityksen mahdollisista kassavirtaongelmista. Komissio toteaa, että tukitoimet olisi keskitettävä konkurssien välttämiseen, asiantuntijaneuvontaan ja asioihin puuttumiseen ajoissa. Ongelmia syntyy, kun yritysjohtajat eivät ymmärrä liiketoimintansa olevan vaikeuksissa. Jäsenvaltioiden hallitusten olisi työskenneltävä kirjanpitoalan ammattilaisten kanssa ja kiinnitettävä huomiota pk-yritysten tukijärjestelyyn ja kehitettävä ennakoivia toimenpiteitä, jotka sopivat juuri niiden omaan pk-yrityskulttuuriin.

5.3.3 ETSK ei aliarvioi tällaisen tuen antamisen vaikeutta. Hallituksen pyrkimyksellä muuttaa markkinavoimia voi olla vastakkaisia vaikutuksia, ja se voi heikentää markkinakuria.

5.3.4 Osakeyhtiöillä on kaksinkertainen velvollisuus: niiden on pidettävä ajan tasalla olevaa kirjanpitoa, ja kirjanpitäjien ja yrityksen johdon on todistettava, että yhtiön toiminta on jatkuvaa eli että se kykenee maksamaan velkansa. Tällaisten velvoitteiden ja etenkin ajantasaista kirjanpitoa koskevan velvoitteen asettaminen kaikille yrityksille parantaisi varhaisvaroitusjärjestelmää.

5.3.5 ETSK panee tyytyväisenä merkille keskittymisen vaikeuksissa oleviin yrityksiin, sillä näin annetaan mahdollisuus säilyttää työpaikat ja varmistaa työllisyyden jatkuvuus.

5.4 Epäonnistumisen jälkeen uudelleen aloittavien yrittäjien aktiivinen tukeminen

5.4.1 Noin 12–17 jäsenvaltiota on muuttanut tai muuttamassa maksukyvyttömyyslainsäädäntöään, mutta jäsenvaltioissa ei juuri ole havaittavissa toimintaa, joka liittyy komission tätä asiaa koskeviin suosituksiin.

5.4.2 Syy tähän vähäiseen toimintaan on jälleen kerran siinä, että osan ehdotuksista voidaan katsoa olevan ristiriidassa markkinavoimien kanssa. Tämä pätee erityisesti ehdotuksiin, joiden mukaan pankit eivät saisi olla niin varovaisia ja että asiaa käsitte-

levien viranomaisten olisi perustettava uudelleen aloittavien yrittäjien tukiverkostoja.

5.4.3 Ehdotukset, jotka kuuluvat jäsenvaltioiden hallitusten toimivaltaan (julkiset rahoitusjärjestelmät, rehellisen konkurssin tehneiden yrittäjien lainansaanti ja julkiset hankinnat), voitaneen toteuttaa suuremmitta ongelmitta jopa ennen maksukyvyttömyyslainsäädännön muuttamista.

5.4.4 Yrittäjäkoulutusta tarjoavat voivat tarvittaessa myös varmasti tarjota koulutusta uudelleen aloittajille.

5.5 Muut komission ehdotukset

5.5.1 ETSK on tyytyväinen komission äskettäin perustamaan uuden mahdollisuuden politiikkaa käsittelevään www-sivustoon osoitteessa <http://ec.europa.eu/sme2chance>. Se on erittäin hyödyllinen organisaatioille, jotka osallistuvat uuden mahdollisuuden politiikkaa koskevien jäsenvaltiokohtaisten aloitteiden tukemiseen.

5.5.2 Komissio aikoo keväällä 2009 järjestävässä pk-yritystapahtumassaan keskittyä käsittelemään liiketoiminnan uudelleen aloittamista ja muita uuteen mahdollisuuteen liittyviä kysymyksiä. ETSK odottaa aloitteen antavan lisää pontta uutta mahdollisuutta koskevan ohjelman mukaisten ohjeellisten toimenpiteiden toteuttamiselle.

Bryssel 29. toukokuuta 2008

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean
puheenjohtaja
Dimitris DIMITRIADIS